

УДК 387.14 В 80

ВПЛИВ ЕСТЕТИЧНОГО СЕРЕДОВИЩА НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ НА РОЗВИТОК ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Н.В. Шийко, О.В. Пустовойтова, С.Ю. Москальова

Стаття висвітлює практичний досвід виховної роботи Луганського коледжу будівництва, економіки та права, основою якого є народознавчий компонент естетичного виховання. Представлено характеристику основних форм та методів виховання на прикладі роботи етнографічної кімнати коледжу, спрямованих на розвиток у студентської молоді естетичної культури, духовно-моральних цінностей та особистісних якостей людини.

***Ключові слова:** виховання, духовний розвиток особистості, естетичне середовище, народні традиції, народна педагогіка.*

На сучасному етапі становлення й зміцнення України як незалежної держави відбулися істотні зміни насамперед у формах власності, політичній організації та соціокультурній структурі суспільства, відносинах між особистістю й суспільством, в ідеології та суспільній психології, соціокультурних орієнтаціях людей, особливо молоді. Для сучасного суспільства проблема формування духовності, духовної культури особливо актуальна. Відчуженість від культури, знецінення престижу інтелектуальної діяльності, заниження моральних критеріїв своєї та чужої поведінки становлять невирішені проблеми у формуванні життєвої позиції підростаючого покоління.

Теоретико-методологічні засади морального виховання досліджувалися в роботах В.О. Сухомлинського, І.О. Харламова, М.І. Шиловой, Г.П. Шевченко, Н. Щуркової та ін. Проблеми естетичного виховання висвітлювалися в працях І.А. Зязюна, Д.Б. Кабалевського, Б.М. Неменьського, В.О. Сухомлинського та ін. Використання народної педагогіки у формуванні високоосвічених, духовно багатих і морально стійких особистостей, гідних громадян демократичної європейської

країни розглядалися у роботах А.М. Богуш, Н.В. Лисенко, Г.С. Лозко, В.А. Мосіяшенко, С.К. Стефанюк та ін.

На думку культурологів, рівень духовності особистості, її естетична культура формується в процесі навчання і виховання. Естетична культура як складова духовності здатна пробудити у кожній людині „душі прекрасні почуття”. На превеликий жаль, питання естетичного виховання молоді продовжують залишатися справою другорядною. Освіченість ще не гарантує високого рівня духовності, культурності, вихованості. Більшість учених констатують, що в нашій країні сформувався суспільний прошарок, який засвоїв лише зовнішні ознаки цивілізації, але позбавлений елементарних уявлень про справжню культуру. Тому сьогодні найважливішим для фахівців, які працюють з молоддю, є вплив на особистість молодої людини через емоції та почуття. Педагог повинен володіти певними методиками впливу на особистість в процесі навчання та виховання. Однією з таких методик є створення естетичного середовища, в якому знаходиться молода людина. Там, де лунає музика, представлені яскраві кольори, витвори мистецтва, звучить співуча мова, вірші – процес розвитку емоційної сфери особистості стає більш успішним, впливає на формування таких якостей, як патріотизм, гуманізм, справедливість, чесність, тактовність, толерантність, порядність. Тому вивчення досвіду конкретного навчального закладу щодо створення естетичного середовища та його впливу на розвиток духовно-морального образу особистості має велике значення.

Метою статті є висвітлення досвіду виховної роботи Луганського коледжу будівництва, економіки та права, узагальнення форм та методів виховання студентської молоді, дослідження впливу естетичного середовища на розвиток духовно-моральних цінностей особистості.

Питаннями виховання й навчання молоді суспільство опікувалося протягом усього свого історичного розвитку. Перші розробки в цьому напрямку представлені ще в педагогічних пам'ятках Київської Русі („Ізборник”, „Повчання Володимира Мономаха дітям” та ін.). У них наголошувалося на необхідності раннього виховання дітей. У подальшому дослідженні ці ідеї знайшли своє відображення в працях видатних українських просвітителів, громадських діячів, учених, педагогів Г. Сковороди, Т. Шевченка, К. Ушинського, Б. Грінченка, М. Драгоманова та ін. [5, 124].

Сучасна педагогіка розглядає систему виховання як цілеспрямовану, систематичну дію на духовний і фізичний розвиток особистості, що зумовлена законами розвитку людини та об'єктивними й суб'єктивними умовами його середовища. Зміст виховання визначається пріоритетністю вимог часу, зумовлюється суспільними відносинами, станом науки, культури, традиціями та рівнем системи освіти. Важливими елементами виховання особистості є ціннісні орієнтації, сформовані на основі національного й загальнолюдського, закріплені життєвим досвідом. Саме вони є своєрідним критерієм у визначенні ставлення людини до духовних цінностей, системи моральних установок, відстоювання принципів, переконань [5]. Г.П. Шевченко наголошує, що „Духовність – це загальнолюдська цінність, домінантними ознаками якої є віра, надія, любов, гармонія розуму, почуття волі, органічний взаємозв'язок істин добра і краси...” Духовність – складний феномен самоусвідомлення особистості, внутрішнє сприйняття, привласнення нею сфери культури свого народу, вростання в неї і розуміння як власного надбання. Духовне становлення особистості можна розглядати як процес засвоєння духовних знань, суспільних цінностей, соціальних норм і правил, відносин з іншими” [5, 54].

Загальний розвиток людини – це процес формування її як індивіда в результаті соціалізації та виховання. Сьогодні науковці під вихованням розуміють цілеспрямовану діяльність з метою передачі новим поколінням суспільно-історичного досвіду: планомірний і цілеспрямований вплив на свідомість і поведінку людини з метою формування відповідних установок, понять, принципів, ціннісних орієнтацій, що забезпечують обов'язкові умови для її розвитку, підготовки до суспільного життя і трудової діяльності (І.В. Марусєва, М.І. Коваленко, М.М. Фіцула та ін.).

Зміст виховання – комплекс ідей, думок, чинників, основних напрямів виховного впливу. Зміст виховання як один з компонентів виховного процесу найбільше характеризується національними особливостями. Загальновідомо, що на формування особистості впливає рідна мова, родовід, історія, краєзнавство, природа рідного краю, народна міфологія, фольклор, національне мистецтво, народний календар, національна символіка, народні прикмети й вірування, релігія

та виховні традиції, родинно-побутова культура, національні традиції, звичаї та обряди [2, 17].

Ефективність виховання залежить від умов, що об'єктивно детермінують процес формування особистості. Є багато чинників, які впливають на її розвиток: природні, матеріальні, природа самої особистості, макросередовище, мікросередовище, умови сім'ї, навчального закладу тощо.

Процес передачі досвіду одних поколінь іншим забезпечує народознавчий підхід до здійснення виховного процесу. Він ґрунтується на всебічному і глибокому вивченні всього культурно-історичного розвитку людства. Реалізувати цей процес допомагає народна педагогіка, джерелом вивчення якої є фольклор, етнографічні матеріали, народні виховні традиції, ігри та іграшки, народні свята, досвід сімейного виховання і т.п.

Педагогічний колектив ДВНЗ „Луганський коледж будівництва, економіки та права” усвідомлює необхідність створення умов для впровадження в навчально-виховний процес елементів народного виховання. Однією з них є залучення молоді до духовних надбань національної культури, заглиблення у скарбницю мудрості українців, вивчення фольклорної спадщини рідного народу, що відбувається у процесі навчання та спрямовано на формування у молодій людині почуття національної свідомості та гідності.

В.О. Сухомлинський писав: „Духовне життя дитини повноцінне лише тоді, коли вона живе у світі гри, музики, фантазії, творчості. Без цього вона – засушена квітка” [7, 54]. Досвід проведення різноманітних заходів національно-патріотичної спрямованості доводить, що виховують не тільки самі заходи, а й підготовка до них. Добре, коли національне виховання знаходить свій вияв не лише на заняттях літератури, історії України, української культури, а й у позакласній роботі, зокрема в розробці екскурсій етнографічного характеру, сценаріїв свят, написанні творчих праць тощо. Студенти із задоволенням беруть участь у різноманітних театралізованих дійствах, вечорах, організації та проведенні українських національних свят та обрядів.

У різних народів своя спадщина і звичаї, сформовані протягом століть і навіть тисячоліть. Звичаї — це обличчя народу, подивившись у яке ми відразу можемо дізнатися, про його ментальність. Звичаї — це ті

усталені правила, якими керуються люди у своєму повсякденному житті та суспільній діяльності.

Споконвіку було трепетним ставлення до традицій. Навіть після прийняття християнства українці зберегли багато своїх народних стародавніх звичаїв, об'єднавши їх з релігійними. Сьогодні, вивчаючи їх, студенти пізнають себе, народну культуру, історію і тим самим усвідомлюють міцний зв'язок з попередніми поколіннями, усім українським народом.

Одним із напрямків роботи викладачів коледжу є запровадження у виховну роботу різноманітних заходів, які знайомлять студентів із неповторною культурною спадщиною українського народу, розвивають естетичні смаки, творчі здібності, допомагають усвідомити себе справжніми українцями, патріотами своєї держави. Така робота не є обов'язковою для студентів, однак саме вона має величезне значення для розвитку мовлення, допитливості, спостережливості, творчої активності студентів.

Під час проведення свят студенти ознайомлюються не тільки з традиціями і звичаями, притаманними конкретному святу, а й вивчають усю народну творчість, народні прикмети, спостерігають за погодою, народними обрядовими діями та іграми.

Заходи народознавчого характеру проводяться в коледжі систематично, починаючи з 1997 року. Першим таким заходом було проведення Різдвяних свят із студентами першокурсниками. Щедрівки, колядки, «водіння кози» надихало студентів на творчість. Згодом веселі привітання стали традиційними. Вивчення народних обрядів, пісень, мистецтво красиво бажати господарям щастя та добробуту нікого із учасників не залишило байдужим.

Традиційними для коледжу стали свята „Прийди, прийди, весно, прийди, прийди, красна!”, Масляна, Андріївські вечорниці, День Святого Миколая. Значне місце займає виховна робота народознавчої спрямованості в гуртожитку. Там проводяться виховні заходи „Ярмарок”, „Українські страви”, де студенти стають учасниками імпровізованого сорочинського ярмарку, ознайомлюються з народними українськими піснями, приказками, звичаями, куштують смачні українські вареники та борщ. Цікавим заходом, який був проведений до Великодніх свят, став майстер-клас з розпису писанок. Щороку урочисто відзначається День української писемності та мови, до якого

члени науково-дослідних товариств при кабінетах комісії літератури та мови готують різноманітні заходи та акції. Серед них: конкурс творів „Що звучить у ріднім слові?“, акція „Моя вишиванка“ (день, коли всі бажаючі приходять до коледжу у вишиванках), конкурс читців, спеціальні випуски студентського радіо.

В 2011 році у коледжі була урочисто відкрита етнографічна кімната „Світлиця“, яка стала результатом об'єднання зусиль багатьох людей: студентів, викладачів, співробітників, випускників коледжу, а також його давніх друзів. Ентузіазм, наполегливість, творче натхнення, активність дали прекрасний результат – етнографічна кімната стала центром формування духовної культури особистості студента.

Першим засіданням стало проведення осінніх вечорниць після свята Покрови. Саме вечорницями розпочала свою роботу етнографічна кімната „Світлиця“, де учасники мали змогу відчувати дух української хати, дізнатися про народні обереги та обряди, зокрема обряд сватання. Назву кімната отримала не випадково, бо світлиця в українській хаті найчистіша, найтепліша, найсвітліша кімната. До „Світлиці“, яка стала символом затишку, злагоди, добра, завітали гості. З жартами та народними примовляннями дарували вони під час входу корисні речі, лунали українські пісні, молодь веселилася. Кульмінацією свята стало проникливе інсценування уривку з п'єси Г. Квітки-Основ'яненка „Сватання на Гончарівці“ учасниками театральної студії „Феєрія“.

У багатьох родинах ще залишилися автентичні речі, пов'язані з рідною домівкою, які гріють душу і серце, навіюють приємні спогади дитинства, але не завжди вони можуть вписатися в сучасний інтер'єр наших домівок, саме вони заслуговують на те, аби залишатися у своєму первозданному вигляді ще багато років.

Метою створення етнографічної кімнати „Світлиця“ було забезпечення пізнання студентами та відвідувачами багатства господарсько-культурної спадщини українського народу, величі та неповторності нашої традиційної культури, виховання в собі кращих рис справжнього українця.

Відкриттю Світлиці передувала кропітка пошукова робота. Найактивнішими збирачами речей хатнього вжитку стали студенти коледжу. Їхні поїздки до бабусь та дідусів стали справжніми етнографічними експедиціями, під час яких вони одержали можливість ознайомитися з українськими побутом та культурою. Рублі, качалки,

макітра, веретена, прач, прядки, полумиски, мотовило, горнятка, різноманітні глечики, домоткані доріжки прикрасили колоритний і багатий інтер'єр „Світлиці”. З давніх-давен неодмінним атрибутом української родини є рушник – символ єдності сім'ї та любові до рідної землі, працелюбності нашого народу. Рушників зібрано близько п'ятдесяти, і кожний із них має свою історію, своє призначення. Долучаючись до творчо-пошукової роботи, студенти мали можливість збагнути повноту, глибину і цілісність культури рідного народу, зробити власний внесок у її розвиток.

Українська піч, яку в народі вважали символом родинного вогнища та своєрідним магічним зв'язком з минулими поколіннями, була зроблена випускником коледжу М. Погребним. Активними збирачами експонатів та дослідниками народних звичаїв, традицій, фольклору стали члени науково-дослідних товариств „Берегиня”, „Соняшник”, „Барвінок”.

Не залишились осторонь щодо наповнення „Світлиці” старожитностями і давні друзі коледжу. Директор Новоайдарського реабілітаційного центру А.О. Бірюкова подарувала дитячу колиску і ткацький верстат, виготовлені народними умільцями Новоайдарського району. Багато експонатів надали нам працівники благодійного фонду „Милосердя–Луганськ” та Кам'янобрідського територіального центру по роботі з самотніми непрацевдатними громадянами. Не обійшлося і без мальованої скрині – символу майбутньої сім'ї, заможності, працелюбності нареченої. Подарована вона була бабусею студента О. Панченка М.О. Борисовою. Родина Пустомитенків із живописного села Степківка, що на Черкащині, подарувала коцюбу, рогач, рушники. Л.Г. Міняйлова із смт Троїцьке поділилася найціннішим, що було у вправної господині, – прядкою та гребенем.

Справжніми витворами мистецтва стали столи, полиці та ліжник, виготовлені спеціально для етнографічної кімнати. Цінними подарунками виявилися ікони та старовинна Біблія, презентовані викладачами коледжу. Поділилася пам'яттю про бабусю Л.Л. Ращупкіна, подарувавши у „Світлицю” скатертину, якій вже 100 років. Подорожуючи Полтавщиною, О.О. Залозна знайшла підкову, яку віддала до етнографічної кімнати з побажанням: „Дарую підкову на щастя і долю!”. Беручи участь у створенні етнографічної кімнати студенти, викладачі, співробітники, давні друзі коледжу, відчували себе

часткою величезного роду – українського народу, збагатили себе та інших духовно, долучилися до глибинних пластів народної культури, а головне, – залишили по собі пам'ять.

Сьогодні в науковій літературі відбувається переосмислення підходів до пізнання учнівською молоддю культурного простору. Спілкування педагога та студентів у етнічному та етнографічному середовищі, яке традиційно обмежувалось проведенням екскурсій, нині набуває творчого характеру, що можна побачити в роботі педагогів коледжу. Вся ця робота спрямована на виховання у молоді високої художньо-естетичної культури, розвиток етичних і естетичних почуттів і потреб, інтересів до пошукової, дослідної діяльності; формування у студентів розуміння нерозривного взаємозв'язку минулого, сучасного й майбутнього.

Сьогодні студенти, які беруть участь у народознавчій роботі, є активними членами різноманітних клубів, театральних гуртків. Вони самі виходять з пропозиціями щодо організації подібних заходів. Це свідчить про те, що навіть пасивна участь породжує мотив стати частиною такого яскравого дійства і викликає бажання оточувати себе прекрасним, що є метою та результатом виховання в естетичному середовищі навчального закладу.

Розглянувши проблему формування духовно-моральних цінностей студентської молоді, можна зробити висновки:

- Процес формування духовної культури підростаючого покоління є одним з пріоритетних напрямів сучасної педагогічної науки та всього суспільства.
- Досвід виховної роботи Луганського коледжу будівництва, економіки та права показав, що в основі формування духовності учнівської молоді виступає розвиток активної творчої діяльності студентів через включення їх до різноманітних заходів етнографічного та етнічного характеру, роботу дослідних груп, театральної студії, пошукової роботи, організації якісного пізнавального довкілля у студентському середовищі.

Перспективами подальших досліджень процесу формування духовно-моральних цінностей студентської молоді є вивчення ефективності діяльності педагогічного колективу в навчальному процесі та виховній діяльності, визначення їх критеріїв та індикаторів.

Література

1. Ващенко Г. Виховання волі і характеру. – Підручник для педагогів. К.: Школяр, 1999, – 385 с.
2. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання: Навч. посіб. – 2-ге вид., допов. І переробл. – К.: Вища шк., 2005. – 343 с.: іл.
3. Ушинський К.Д. Рідне слово // Твори: В 6 том. – К.: Рад.шк., 1954. – Т.1. – 269 с.
4. Фактор Л. Школо-дитячий садок „Кияночка” // Директор школи, ліцею, гімназії. - № 5. – 2010. – с.122-123.
5. Національна доктрина розвитку освіти// Освіта України. – 2002 р.
6. Камінська О.В. Проблеми сучасної освіти на шляху формування європейського простору// Актуальні проблеми соціогуманітарних і фундаментальних технологій. Матеріали методологічного семінару № 3. – Луганськ: ЛППСТ, 2007. – с.12-15.
7. Сухомлинский В.А. Как воспитать настоящего человека: (Этика коммунистического воспитания). Педагогическое наследие / Сост. О.В.Сухомлинская. - М.: Педагогика 1990. – 288 с.
8. Каташова О.А. Модель системи виховання духовних цінностей старшокласників// Духовність особистості: методологія, теорія і практика / Гол.ред. Г.П.Шевченко. – Вип.. 4 (23). – Луганськ: Вид-во СНУ ім.В.Даля, 2008 – С.117-127.
9. Шевченко Г.П. Актуальные проблемы духовного развития личности// Духовность личности на современном этапе развития цивилизации: Материалы международной научно-практической конференции. – Донецк, 2003. – С.40-47.

В статье освещен практический опыт воспитательной работы Луганского колледжа строительства, экономики и права, основой которого является компонент народоведения в эстетическом воспитании. Представлена характеристика основных форм и методов воспитания на примере работы этнографической комнаты колледжа, которые направлены на развитие у студенческой молодежи эстетической культуры, духовно-моральных ценностей и личностных качеств человека.

Ключевые слова: *воспитание, духовное развитие личности, эстетическая среда, народные традиции, народная педагогика.*

The article describes practical experience of educational work in Lugansk College of Engineering, Economy and Law based upon ethnological component of aesthetic education. The characteristic of the main forms and methods of education are presented by the example of the work of the college ethnographic room aimed to develop aesthetic culture of students, spiritual and moral values, personality features of a person.

Key words: *upbringing, spiritual development of a personality, aesthetic environment, folk traditions, folk pedagogics.*

Шийко Н. В. – заступник директора з навчально-методичної роботи ДВНЗ „Луганський коледж будівництва, економіки та права” (м. Луганськ, Україна)

Пустовойтова О. В. – викладач, завідувач відділення «Соціальна робота» ДВНЗ „Луганський коледж будівництва, економіки та права” (м. Луганськ, Україна)

Москальова С. Ю. – викладач, ДВНЗ „Луганський коледж будівництва, економіки та права” (м. Луганськ, Україна)

Рецензент – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи Луганського національного університету імені Тараса Шевченка Песоцька О.П.

УДК 378.013:5

ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОЇ КАРТИНИ СВІТУ СТУДЕНТА КОЛЕДЖУ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ФІЗИКИ (НА ПРИКЛАДІ ВИКОРИСТАННЯ ТВОРІВ МИСТЕЦТВА)

Л.Л. Шумра

Аналізуються сучасні підходи реалізації ідеї формування цілісної картини світу студента коледжу при вивченні фізики у контексті релігійного розуміння естетичного сприйняття природи і творів мистецтва.

Ключові слова: цілісна картина світу, трансцендентний ідеал краси, інформативний зміст природи.

Наука і мистецтво – це два методи пізнання гармонії навколишнього світу, які доповнюють один одного. Представники мистецтва постійно використовують фізичні закономірності, а фізики люблять і цінують мистецтво, що збуджує їхню творчу думку, надихає і допомагає пізнавати таємниці природи. У зв'язку з цим заслуговує на увагу ідея формування цілісної картини світу особистості студента коледжу на заняттях з фізики засобами творів мистецтва. Це спроба поєднати естетичне виховання з вивченням фізики, спроба поєднати між собою мистецтво і науку як два методи пізнання краси природи.

Мистецтво має великі можливості для естетичного виховання у процесі викладання фізики. Аналіз педагогічних досліджень свідчить про те, що викладач може по-різному використовувати свої знання в галузі мистецтва на заняттях з фізики та астрономії: ілюструвати художніми творами фізичні явища і події із життя фізиків [1] або,